

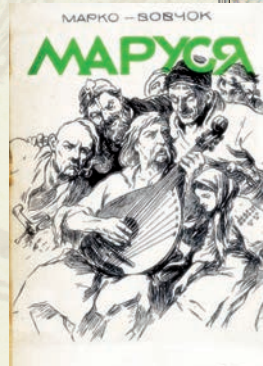
Санд (Аврора Дюдеван теж узяла чоловічий псевдонім) і як успішну письменницю, і як не менш успішну спокусницю найвпливовіших чоловіків світу. Ось чому з радістю розпочала плідне співробітництво з журналом «Колокол», стала довіреною особою Герцена в його видавничих справах, та, сягнувши зеніту слави, співала українських пісень не йому, а молодшому за себе Олександрові Пассеку. Захопилася московським юристом, який вивчав тюремно-виправні заклади Німеччини, Франції та Швейцарії, й зробила все, щоб якомога швидше офіційно розлучитися з чоловіком. Найбільше в її житті взаємне кохання обірвала невиліковна хвороба судженого.

Нові твори Марка Вовчка високо оцінювали мовби привороженої й заворожені Проспер Меріме, Гюстав Флобер і Жюль Верн (називав «розумною, інтелігентною, освіченою жінкою, яка тон-

ко відчуває й чудово знає французьку мову»), Герцен і Тургенєв, авторитетні Добролюбов та Чернишевський і ще неоперений літературний критик, троюрідний брат Дмитро Писарєв (для неї, між поцілунками, – Митя), молодий прозаїк, фактично початківець, Лев Толстой, Олександр Бородин, Дмитро Менделєєв, Микола Костомаров, Микола Некрасов... Лише Пантелеймон Куліш упродовж тридцяти років, аж до прощання з білим світом, не визнав таланту Марка Вовчка й проклинав ту мить, коли вперше поцілував юну Марію. А вона спокійно зустрічала похилий вік із молодшим на сімнадцять років морським офіцером Михайлом Лобачем-Жученком.

У Нальчику, де мешкали після багатьох переїздів, він щодня заплягував улюбленого ослика Аші, щоб поїхати двоколкою на пошту: до знаменитої дружини постійно надходила різноманіт-

на кореспонденція. Марко Вовчок читала її навіть у той день, коли сказала чоловікові: «Якщо вже не судилося мені лежати поряд із Шевченком, то поховай мене під цією грушею». І показала рукою на високу садову красуню. Михайло Дем'янович виконав останню волю дружини. Вона не дожила до 74-річчя чотири місяці. Не посивіла й не забула, що її повість «Маруся» після нагороди Французької академії рекомендували для обов'язкового вивчення в усіх школах країни, де авторка «Народних оповідань» здобула європейську славу.

4 грудня 135 років тому народився Олександр ОЛЕСЬ

«Я не буду самотнім ніколи стоять»

Коли до України повернувся багатющий празький архів Олександра Олесь, дослідники відкрили для себе (згодом частково й для читачів) ІНШОГО поета. Не лише самотнього, глибоко ліричного, а різнобічного, багатобарвного, несподіваного. Він писав елегії, балади, драматичні етюди, історичні поеми, казки для дітей, есеї, сатиру й гумор, віршовані фейлетони, багато перекладав з різних мов.

Народився Олександр Олесь (Олександр Іванович Кандиба) на Сумщині в сім'ї, яка пишалася працюррами-чумаками. У чотири роки вже вмів читати. Навчався в Дергачівській хліборобській школі, а після її закінчення – в Харківському ветеринарному інституті. 1903 року, під час відкриття пам'ятника Іванові Котляревському в Полтаві, поет-початківець побачив корифеїв української літератури Панаеса Мирного, Лесю Українку, Михайла Коцюбинського, Михайла Старицького, Івана Карпенка-Карого, Василя Стефаника... Ці імена лунали у снах, мовби голоси з небес, під якими рівно стелився життєвий шлях – до успіху, визнання, слави.

Усе складалося якнайкраще, та назвою першої збірки «З журбою радість обнялась», яка побачила світ 1907 року в Петербурзі на позичені 300 тогочасних рублів, ніби наврочив собі на все життя. Книжку високо оцінив сам Іван Франко («виступає молода сила, в якій уже тепер можна повітати майстра віршової форми і легких граціозних пісень»), читачі прихильно зустріли наступні видання. Та радість скупо сіялася краплинами, а смутку було по вінця душі. Довелося – і це витонченому, вразливому лірикови! – десять років працювати в Києві на бойні, були ущипливі пародії, зокрема Василя Еллана-Блакитного на вірш «В дитинстві ще...», безгрошів'я, метання між різними політичними силами...

1919 року Олександр Олесь виїхав до Будапешта з дипломатичною місією культурного аташе, але української держави не стало, й поет, ставши фактично вигнанцем, ураз втратив усю родину: під Києвом залишилися дружина Віра Антонівна із сином Олегом, у Сумах – мати, а ще далі – сестри... Довго не міг видати збірку з промо-

вистою назвою «Кому повім печаль мою», страждав від того, що на чужині поволі, але невблаганно згасав унікальний хист співця природи.

З 1923 року мешкав у Чехословаччині. Був самотній, бідний, але завжди знаходив копійчину на чашечку запахущої празької кави й подумки повторював переконання, закарбоване в давньому вірші: «Я не буду самотнім ніколи стоять». Ще широкоплечий, буйночубий поїхав на річку Сазаву – мріяв спіймати коропа й занотувати бодай один віршований рядок. Не судилося: у хворе серце вдарила звістка про загибель сина – поета Олега Ольжича в концтаборі Заксенхаузен (сталося це 10 червня 1944 року в камері № 14). Ураз постарілий батько ледь добрався до потяга. Знайшов місце в переповненому вагоні й там зомлів. Так і потрапив до лікарні. 22 липня видатного поета не стало. Його архів повернувся на рідну землю лише наприкінці двадцятого століття.

Микола ЯСЕНЬ.